

BİLMELİYİZ, BİLECEĞİZ*

Kuram ile kıldığı (=pratik), düşünce ile gözlem arasındaki iletişimi sağlayan araç matematiktir. Aralarında köprüyü matematik kurar ve gittikçe sağlamlaştırır. Bu nedenle çağdaş kültürümüzün bütünü, doğanın akıl yoluyla kavranıp işlenmesine dayandığı ölçüde, temelleri matematikte olan bir kültürdür. Daha Galilei der ki: "Doğayı ancak, bizimle konuşurken kullandığı dili ve işaretleri öğrenmiş olan anlayabilir." Bu dil ise matematik, işaretleri matematiğin sembolleridir. Kant şu sözü söylemişti: "Ben iddia ediyorum ki, her bir doğa biliminde ancak, ne kadar matematik içeriyorsa o kadar gerçek bilime rastlanabilir." Gerçekten, herhangi bir doğa biliminin kuramını, soyup matematiksel çekirdeğini bütünüyle ortaya çıkarmadan egemenliğimiz altına almış olmayız. Matematik olmadan bugünkü astronomi ve fizik olanaksızdır. Bu bilimler kuramsal yönleri bakımından neredeyse matematiğin içinde eriyip halhamur olmuş gibidir. Matematik bugün genişçe bir kitleden saygı görüyorsa, bu ve bunun gibi daha birçok uygulama alanlarına borçludur o saygıyı. Gene de bütün matematikçiler, uygulamayı matematiğin değerini oluşturan kütle olarak görmeyi reddetmişlerdir. Gauss sayılar kuramını ilk matematikçilerin en sevgili bilimi haline getiren büyülmüş bir çekicilikten söz eder. Matematiğin bütün öbür bilimleri gölgede bırakan o tükenmez zenginliği akıl alır gibi değildir. Kronecker sayılar kuramcısını *lotophag*'lara benzetir: bu yemişi bir tattılar mı bir daha bırakamamaktadırlar. Büyük matematikçi Poincaré bir keresinde Tolstoy'u şaşkıncu bir sertlikle eleştirir, çünkü Tolstoy bilim uğruna bilim istemenin çılgınlık olduğunu söylemiştir.

Örneğin, endüstrinin elde ettiği başarılar, uygulamacılar kendi başlarına çalışıyor olsalardı

ve çabaları çıkar gözetmeyen çılgınlarca desteklenmiş olmasaydı hiç bir zaman gün ışığı göremezdi. "İnsan düşüncesinin onurudur," diyor Königsberg'li ünlü matematikçi Jacobi, "bütün bilimlerin tek amacı." Bugün felsefi bir edayla ve üstünlük taslayarak kültürün çöküşünü haber veren ve *ignorabimus* demekle güzelleştiklerini sananlara inanmamalıyız. Bizim için *ignorabimus* yoktur artık ve kanımca doğa bilimi için de yoktur. *Ignorabimus* çılgınlığının yerine bizim sloganımız şu olmalıdır: bilmeliyiz, bileceğiz.

Notlar

1. *Lotophag*'lar (Yunan mitolojisinden): *Lotos* yiyen bir kavim. Bu bitkinin güzel tadı insanlara sılayı unutturduğundan, Odysseus *lotos*'tan tadan yoldaşlarını dönüş yolculuğuna katılmaları için zorlamak zorunda kalmıştı. Sonradan, bu masalsı milletin yurdunun Kuzey Afrika olduğu saptanmıştır.

Lotos (Yunanca, Mısırca'dan alınmış olabilir): Yunan ve Mısır Eskiçağ kültüründe adı geçen çeşitli bitkiler: i) *Lotophag*'ların ülkesindeki meyva ağaçları, belki hünnap, çitlenbik, ya da hurma; ii) Mısır ve Güney Asya'daki nilüfer ve akrabası bitki çeşitleri.

2. *Ignoramus et ignorabimus* (Latince): Bilmiyoruz ve bilmeyeceğiz. Fizyolog Emil du Bois Reymond'un özdeyişi.

Emil du Bois Reymond (1818-1896): Berlin'de profesör. Fizyolojide fiziksel yönelişin temsilcisiydi, kas ve sinir sistemindeki biyoelektriksel olaylar üzerine çığır açan incelemeler yaptı. Doğanın tanınabilirliğinin sınırlarını belirtmek üzere 1872'de *ignoramus et ignorabimus* sözünü kullandı.

* Bu yazı büyük matematikçi David Hilbert'in Königsberg'de toplanan Alman Doğa Araştırmacıları ve Hekimleri Derneği kongresinde yaptığı konuşmadan bir bölümü içermektedir. Bu metin Tevfik Turan tarafından Türkçeleştirilmiş ve yayın için Özden Çelik tarafından hazırlanmıştır.